

23ste jaargang

nummer 2

februari 1987

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

DE STAKING BIJ DE FRANSE SPOORWEGEN

Op donderdag 18 december 1986 om middernacht begon 'n staking bij de Franse spoorwegen die wekenlang zou duren en gedurende deze tijd het treinverkeer in dat land in ernstige mate zou ontregelen. Het sein ertoe werd gegeven door de machinisten van het lokomotievendepot La Chapelle in Parijs. Vandaar breidde de aktie zich in minder dan geen tijd uit naar het Parijse Gare du Nord en naar het meerendeel van alle depots van het spoorwegbedrijf in geheel Frankrijk.

Over deze staking verklaarde de 26-jarige machinist Thierry van het genoemde depot:

"Onze grieven zijn al oud. Alleen al in de loop van dit jaar zijn er niet minder dan veertien stakingen van 24 uur geweest. Die hebben ons niets opgeleverd. Daarom is deze staking anders en harder. Ik maak deel uit van een stakingskomité dat van onderop is gevormd. Nu, zo'n twee weken na het begin van onze aktie, gaat de politiek zich ermee bemoeien en wel op een manier die niets te maken heeft met onze oorspronkelijke eisen en door de politieke manipulaties dreigt onze beweging te verdrinken. Ik maak me daar ongerust over" 1).

- 1) De woorden van de machinist Thierry ontleen we aan een verklaring, die deze aflegde tegenover een verslaggever van het Franse blad *La vie du rail*. De inhoud van dat blad, dat wekelijks verschijnt en een oplage heeft van 272.000, is hoofdzakelijk gewijd aan het railverkeer in de ruimste zin (trein, metro, tram) zowel in als buiten Frankrijk. Het nummer van 15 januari j.l. bevat een uitgebreid artikel over het uitbreken van de staking en de wijze waarop die zich ontwikkelde, een stakingsoverzicht van dag tot dag, alsmede brieven en ingezonden stukken van zowel stakers als onderkruipers. Wij hebben ons bij het schrijven van dit artikel voor *Daad en Gedachte* op dit nummer gebaseerd, maar daarnaast ook gebruik gemaakt van informatie die ons verstrekt is door Franse kameraden, alsmede van berichten in enkele dagbladen.

In een brief aan de redactie van het blad *La vie du rail* schreef de controleur Alain L.:

"Ik heb heel wat dienstjaren en ik houd van m'n werk. Ik ben ongeorganiseerd en ik staak omdat ons helaas niets anders overblijft. De leiding van het spoorwegbedrijf heeft niet het flauwste begrip voor de problemen van het personeel. De meerderheid van de stakers is niet bij een vakbond aangesloten omdat zij in de vakbeweging geen vertrouwen heeft. Aangezien echter alleen de vakbeweging als onderhandelingspartner van de directie is erkend, moeten wij het ons niettemin laten aanleunen, dat de bonden 'namens ons' optreden. Bij ons staan de looneisen - waar zij mee komen - niet voorop. Wij verzetten ons tegen het nieuwe salarissysteem dat men wil invoeren en tegen de wijzigingen in het bevorderingssysteem. Wij vechten voorts vóór betere werkomstandigheden" 2).

De bovenstaande twee citaten bevatten alles wat men nodig heeft om zich van de jongste treinstaking in Frankrijk een duidelijk beeld te vormen. Er wordt daarin gewezen op het feit, dat zij volstrekt spontaan begon, dat er van onderop 'wilde' stakingskomitees werden gevormd, dat de bonden later, toen de staking al enige tijd aan de gang was, met eisen kwamen die anders luidden dan de oorspronkelijke eisen der stakers en dat tenslotte ook 'de politiek' zich met de strijd van de arbeiders bemoeide, op een wijze die de direkt betrokkenen niet bijzonder waardeerden.

Met de konstatering dat de staking aanvankelijk 'wild' was en dat de bonden zich er pas later achter hebben geschaard is echter nog lang niet alles gezegd. De bonden hebben alles gedaan wat zij maar konden om de staking tegen te houden en zij hebben vervolgens, na het uitbreken ervan, hun uiterste best gedaan om de stakers tot een hervatting van 't werk te bewegen. Pas toen dat niet lukte heeft de vakbeweging het, volgens een oude en beproefde methode, over een andere boeg gegooid.

De van huis uit 'christelijke' vakbeweging CFDT (Confédération Française des Travailleurs) poogde, toen het in de eerste helft van december duidelijk werd dat de spoorjongens wel niet van actie zouden kunnen worden teruggedhouden, de 'schade' te beperken tot een optreden in een enkele regio. De ideologisch met de Franse Communistische Partij verbonden CGT (Confédération Générale du Travail) gebruikte - al even tevergeefs - wat zwaarder geschut. Met kerstmis en oud en nieuw in het vooruitzicht gaf zij het parool uit: *"On ne fait pas grève pendant les fêtes"* ("Men staakt niet tijdens de feestdagen") en zij liet dat parool van een oproep tot werkhervatting vergezeld gaan 3).

De stakende machinisten, controleurs, seinwachters, loketbeambten, en

2) *La vie du rail*, 15 januari 1987, blz. 11.

3) Idem, blz. 6. - Die woorden ("Men staakt niet tijdens feestdagen") zullen wel even 'onvergetelijk' blijven als die welke de 'communistische' voorman Maurice Thorez sprak in 1936 ("Men moet een staking weten te beëindigen") of die welke de sekretaris van de CGT Georges Séguy in 1968 sprak ("We moeten in de trein zien te komen die al in beweging is"). Overigens werd, gelijk men aanstonds zal zien, de methode-Séguy ook thans weer toegepast.

zovoorts, trokken zich daarvan geen sikkepit aan. Ze trokken zich er al evenmin wat van aan toen van de kant van de vakbeweging later nogmaals tot werkhervatting werd opgeroepen. Op een gegeven moment - op 3 januari '87 - bleken er stakers murw te zijn geworden. Toen moedigde de CFDT hen aan het stakingsfront te verlaten. Deze vakcentrale deed dat onder andere met het smoesje, dat de stakersvergaderingen niet 'representatief' zouden zijn en dat de daarin genomen besluiten derhalve niet door de meerderheid van het personeel zouden worden gesteund. Maar met die methode ving die vakcentrale al evenzeer bot. Het stakingsfront brokkelde weliswaar af, maar de staking blééf voortduren.

In zeker opzicht leek de Franse spoorwegstaking van december '86/januari '87 op de Britse mijnwerkersstaking van 1972. De overeenkomst was deze, dat tijdens beide conflicten de stakers van onderop eigen komitees vormden en dat deze komitees de feitelijke leiding van de staking hadden, hoezeer de bonden zich ook inspanden om het anders te doen schijnen. Bij de Franse spoorwegstaking was dit nog veel en veel duidelijker het geval dan bij die van de Britse kompels destijds.

Bij de jongste Franse staking streden ongeorganiseerden en georganiseerden broederlijk samen. De georganiseerden luisterden daarbij in 't geheel niet naar de leiding van 'hun' bonden, maar ze namen net zoals de ongeorganiseerden deden hun lot in eigen handen en ze beslisten zelf. Vakbondsleden en niet-vakbondsleden vormden gezamenlijk de strijdkomitees, beslisten in de algemene stakersvergaderingen gezamenlijk over wat ze zouden doen. Ze pasten gezamenlijk strijdmethoden toe - zoals het blokkeren van de rails en het onklaar maken van installaties - waarvan de vakbeweging, van welke ideologische richting ook, zich onmiddellijk distancieerde.

Het was ongetwijfeld om al deze redenen, dat *La vie du rail* in een redactioneel hoofdartikel de staking 'uitzonderlijk' noemde en aan die karakteristiek toevoegde dat zij 'onvoorspelbare kanten' had. Het was, schreef het blad volkomen terecht, 'een staking die anders was dan andere stakingen' en die aanvankelijk 'geen heftige reacties van het publiek uitlokte'. Over de oorzaken ervan konstateerde *La vie du rail* dat de Franse spoorwegen een bedrijf vormden 'waar men de techniek beter heeft ontwikkeld dan de menselijke verhoudingen'. Ongetwijfeld vormde die omstandigheid een van de verklaringen voor de eensgezinde strijdwil, die ook door *La vie du rail* werd opgemerkt.

Maar al kon er dan zeker van een eensgezinde strijdwil worden gesproken, dat neemt niet weg dat sommige leden van 't spoorwegpersoneel en sommige machinisten aan het werk bleven of aan het werk trachtten te blijven. Diverse keren werd hun dat belet doordat hun stakende kollega's de rails blokkeerden. Een andere keer konden zij hun onderkruiperswerk alleen maar verrichten onder de bescherming van de oproerpolitie CRS 4).

Een van de werkwilligen, de 49-jarige Louis 5), machinist van de supersnelle trein TGV, vertelde aan *La vie du rail* dat toen hij op een gegeven moment van het Parijse Gare de Lyon vertrok, zijn trein over de rails reed

4) CRS: Compagnie Républicaine de Sécurité (Republikeinse veiligheidscompagnie).

5) *La vie du rail* noemde - ter bescherming van de geïnterviewde stakers en onderkruipers - de betrokkenen alleen maar bij hun voornaam.

tussen een dubbele haag van met stenguns bewapende handhavers van de openbare orde. Hij vertelde daarbij ook, dat het vertrek eenenveertig minuten vertraagd werd. Dat dit kennelijk gebeurde doordat stakende kollega's het vertrek van de trein bemoeilijkten, vertelde hij er niet bij. Wel deelde hij mee, dat er onderweg naar Lyon v e r s c h e i d e n e keren aan de noodrem werd getrokken. "Ik weet niet door wie", voegde hij daar uiterst naïef aan toe. Kennelijk waren er ook stakers in de 'in beweging zijnde trein'. Het gebeurde op 2 januari '87.

Inmiddels was het zo, dat het langzaam toenemend aantal werkwilligen toch niet verhinderen kon dat de komplette desorganisatie van het Franse treinverkeer tot aan het eind van het konflikt bleef voortduren. Volgens de spoorwegdirectie bedroeg omstreeks het einde van de eerste januariweek hun aantal 40% van het personeel, een aantal dat door de stakers werd betwist. Hoe dit ook zij, *La vie du rail* vermeldde, dat de staking het Franse spoorwegbedrijf op een verlies van honderd miljoen Franse franc (ruim dertig miljoen gulden) per dag is komen te staan. Dat is natuurlijk de reden dat de directie haar uiterste best deed door middel van concessies een einde aan het konflikt te maken. Op 26 december verklaarde directeur-generaal Jean Dupuy, dat de voorstellen betreffende het salarissysteem en de bevordering in nauw overleg met de vakbonden opnieuw zouden worden bekeken, maar dat éérst het werk diende te worden hervat. Het was een concessie die de stakers volstrekt onvoldoende achtten. Zij namen geen genoegen met uitstel van plannen, zij wensten dat die zouden worden ingetrokken.

Onwillekeurig wekte het bericht omtrent een voorlopig uitstel van de gewraakte hervormingsplannen herinneringen op aan de nog kersvers in het geheugen liggende demonstraties van de Franse scholieren en studenten. Ook toen - begin december '86 - werden omstreden plannen, die van staatssecretaris Devaquet, uitgesteld, maar namen de demonstranten daarmee geen genoegen. Toen werd de regering tenslotte tot een volledige kapitulatie gedwongen. Dat gebeurde bij de spoorwegstaking niet. Naar onze mening hierdoor, dat bij de spoorwegstaking de regering en de directie van het spoorwegbedrijf de helpende hand kregen toegestoken van de vakbeweging, een vakbeweging die op de studentenakties geen greep kreeg, op de strijdende arbeiders echter wel. Maar dat nu het succes van de studenten bij het begin van de staking de machinisten en overige spoorjongens door het hoofd heeft gespoekt, staat volgens informatie die we van Franse vrienden kregen, vast. Het is ook iets wat - zij 't terloops - door *La vie du rail* wordt vermeld.

Zoals gezegd begon de staking op donderdag 18 december. Het gebeurde nadat gedurende een kleine twee weken de onrust onder het spoorwegpersoneel voortdurend was toegenomen. Personeelsleden verspreidden al op maandagmorgen 8 december op het Gare du Nord in Parijs een door hen vervaardigd stenciltje waarin de staking van de 18e werd aangekondigd. In het bewuste stenciltje werd aan de vakbonden gevraagd een eventuele aktie te willen steunen. Zo gaat dat nu eenmaal in de praktijk. De kloof tussen vakbeweging en strijdende arbeiders is laatstgenoemden zelf dikwijls nauwelijks duidelijk. Ze koesteren - vaak schijnbaar - bij het begin van een konflikt nog illusies, die al vrijwel terstond van maar bitter weinig belang blijken en die hun niet beletten om hun eigen weg te gaan.

Op 12 december probeerde de CFDT de ontevreden de wind uit de zeilen te nemen. Deze centrale verklaarde zich eventueel wel bereid om zich achter een staking te scharen, maar dan wel op voorwaarde dat deze uiterst beperkt zou zijn, bijvoorbeeld alleen maar tot 't Parijse depot La Chapelle.

Maar die vlieger ging, zoals de lezers weten, in het geheel niet op.

Toen op de 18e de staking een feit werd hulde de CGT zich nog in stilzwijgen maar verklaarde de CFDT zich akkoord met een landelijke uitbreiding ervan, in de hoop en verwachting op die wijze de leiding ervan te kunnen nemen en zodoende in staat te zijn de zaak zo schielijk mogelijk krachtig af te remmen. De landelijke uitbreiding kwam tot stand, maar wel op geheel andere wijze dan de CFDT zich het had voorgesteld en gewenst.

Nadat niet alleen bij het depot La Chapelle, maar ook op het Gare du Nord het werk werd neergelegd, kwam al terstond al het lokale treinverkeer in het noorden van de Parijse regio tot stilstand. Onmiddellijk daarna breidde de staking zich uit naar de Parijse stations Gare de Lyon en Gare de l'Est. Daarop gooide de vakbeweging het meteen over een andere boeg. Aangezien het duidelijk werd, dat het om een strijd van de arbeiders zélf ging, probeerde ze die te breken door - in overleg met de directie van de spoorwegen - onderhandelingen aan te kondigen over het salarissysteem, de bevorderingsmethode en de werkomstandigheden waarover de verbittering was ontstaan. Maar die onderhandelingen zouden niet terstond beginnen, maar pas over verscheidene weken in januari en februari. Tegelijkertijd riep directeur Jean Dupuy op tot 'redelijkheid en bezinning'. Dezelfde dag nog hield Jacques Douffiagues, de minister van verkeer en transport, een soortgelijke toespraak voor de Franse televisie (Antenne 2). Maar de stakers traptten daar niet in.

Op 20 december lagen van de 94 depots al 70 plat. Op die dag liet de CGT zich horen met de bezwerende oproep inzake het niet staken op feestdagen, terwijl ze het tegelijkertijd deed voorkomen, alsof zij het was die de staking zou hebben uitgeroepen. Een brutale leugen, maar weloverwogen onderdeel natuurlijk van de reeds in 1968 toegepaste methode van 'in de al rijdende trein springen'.

Enig effect had deze ingreep van de 'communistische' vakbond niet. Op de 21ste december werd er gestaakt bij 93 van de in totaal 94 depots en had 80% van de treinmachinisten het werk neergelegd. In Chambéry, waar twee jaar tevoren een 'wilde' spoorwegstaking begon, die zich in minder dan geen tijd over het hele land verbreidde en de spoorwegen op de knieën dwong, spitste ook ditmaal het konflikt zich toe. Hier werd eerder nog dan elders in Frankrijk overgegaan tot een blokkade van de rails. Het was voor minister Douffiagues aanleiding om aan de spoorwegdirectie én aan de bonden te verzoeken de voor hun onderhandeling vastgestelde data te vervroegen. De CGT eiste die dag, dat haar leden 'zich op democratische wijze zouden uitspreken'. Daarmee werd duidelijk de suggestie gewekt, dat zij dat tot dusver in de stakersvergaderingen waaraan ook de ongeorganiseerden deelnamen n i e t zouden hebben kunnen doen. Het kwam neer op een geraffineerde poging om verdeeldheid te zaaien tussen georganiseerden en ongeorganiseerden. Maar het was een poging zonder enig resultaat. De eenheid bleef bewaard, het gezag van de van onderop gevormde stakingskomitees werd groter en het konflikt werd feller. Daarop werd van hogerhand een beroep gedaan op de gewapende macht.

Op de 22ste december kwam de CRS voor het eerst in actie en wel op de baanvakken en bij de stations en depots ten zuiden van Lyon. Dezelfde dag nog hervatten, overeenkomstig de wens van de minister, de bonden en de spoorwegdirectie de onderhandelingen. Om 2 uur in de morgen van de 23ste december werden die onderhandelingen afgebroken omdat de bonden met wat op dat tijdstip mogelijk bleek niet bij hun leden durfden aan te komen. Op aan-

drang van Dupuy werden de besprekingen echter nog in de loop van de nacht hervat en om 7 uur 's morgens tekenden enkele kleine (kategorale) bonden een enigszins gewijzigde salarisovereenkomst. Vervolgens riepen ze hun leden op weer aan het werk te gaan. De grote centrales CFDT, CGT en FO 6) deden dat niet. Ze keken de kat uit de boom en hielden zich zorgvuldig op de vlakte. Wel verklaarden ze, dat volgens hen een 'reorganisatie' van de staking noodzakelijk was. Ze bedoelden daarmee uiteraard een zodanige reorganisatie, dat de leiding bij de bonden en niet meer bij de van onderop gevormde komitees zou berusten. Maar daartoe lieten de stakers zich niet verleiden.

De staking was nog geen week oud toen de 'wilde' stakingskomitees die overal in heel het land waren gevormd, nauw onderling contact zochten. Dat op initiatief van de stakingskomitees van Paris-Nord en van Sotteville-les-Rouen. Deze wilden met een dergelijk contact voorkomen dat er sprake zou zijn van een werkhervatting in bepaalde depots en van depot tot depot. Een taktiek die directie, bonden en overheid schenen te willen toepassen. Het comité van het Gare du Nord verklaarde even later nadrukkelijk, dat het geen enkele politieke kleur had en evenmin een verlengstuk van de vakbeweging was.

Op de 26e december werd in de Parijse arbeidsbeurs (Bourse de Travail) een overkoepelend en coördinerend comité geïnstalleerd. Het gaf te kennen dat het namens alle stakers sprak en wenste mee te praten bij de onderhandelingen met de directie. Eén van de leden, een zekere Daniel, verklaarde:

"Onze staking is een staking van de achterban en de achterban moet gehoord worden."

Op 29 december werd het Parijse Gare du Nord, dat min of meer bezet was en waar stakers de sporen versperden, ontruimd door de CRS. 't Was dezelfde dag dat minister Douffiagues het uitstel van de wijzigingsplannen bekend maakte. Toen dat geen effect bleek te hebben deden directie en regering steeds meer een beroep op de geuniformeerde ordehandhavers. Zij dienden een situatie te scheppen, die het tenslotte de vakbeweging mogelijk zou maken 'aan de noodrem te trekken'.

Van dat moment af verhardde zich het konflikt. Toen de blokkade van de rails telkens weer gebroken werd door de gewapende macht grepen de stakers naar andere strijdmiddelen, die met het woord 'sabotage' kunnen worden samengevat. Als gevolg van het aanwenden van dergelijke middelen werd onder meer heel het spoorwegverkeer voorbij Lyon volkomen lamgelegd.

Op oudejaarsdag werd een bemiddelaar aangewezen, de heer François Lavondès. Die bereikte een verdergaande concessie: het salarieringsplan zou gewijzigd (kunnen) worden in overleg met de vakbonden. "Onvoldoende", zo reageerden de stakingskomitees, die bovendien wezen op 't feit, dat de in-trekking van het plan weliswaar hun voornaamste eis was, maar dat ze ook nog om een loonsverhoging van 25% (700 francs per maand) hadden gevraagd en bovendien betaling van de stakingsdagen eisten. De bonden spraken zich daarover niet uit en toonden zich besluiteloos. Ze hoopten kennelijk dat de staking wel zou verlopen en ze wachtten een geschikter moment af om

6) F.O.: *Force Ouvrière*, een vakcentrale van sociaaldemokratische signatuur.

zich van de aktie meester te maken.

Onder die omstandigheden besloten de komitees, dat er een volslagen treinloze dag moest komen om meer kracht bij te zetten aan hun verlangens. Een compleet succes werd het niet. Maar rond Parijs, in het zuidwesten van Frankrijk en in Bretagne was de rust op de rails compleet.

Op 2 januari vroeg de CFDT schriftelijke garanties van de direktie dat er in de salarisplannen inderdaad het een en ander zou worden gewijzigd. Met dergelijke garanties zwart op wit voelde de bond zich in staat met een goede kans op resultaat op werkhervatting aan te sturen. Wat de CGT betreft, die wilde 'de aktie op hoger niveau' brengen, waarmee natuurlijk bedoeld werd: op vakbondsniveau. Inmiddels beraadden direktie, bonden en regering zich gezamenlijk over de te nemen maatregelen. Eén daarvan was een oproep van de CFDT om te demonstreren voor 't direktiegebouw van de spoorwegen. Het ging er daarbij om de beweging in andere banen te leiden, om door middel van spektakulaire maar weinig effectieve 'shows' de aandacht van de stakers af te leiden en te verhinderen dat zij depots en stations bezet hielden en rails blokkeerden. Dat er aan de oproep om te demonstreren door drieduizend man gevolg werd gegeven, bewees dat de staking langzamerhand op een keerpunt was gekomen. Weliswaar namen de 'sabotages' toe in 't gehele land, maar tegelijkertijd steeg ook het aantal dat moegestreden was en terugkeerde op het werk.

Zo werd het klimaat geschapen waarin de vakbeweging tenslotte zich van de staking meester kon maken en de ruim drie (bijna vier) weken van strijd kon afsluiten met een vaag kompromis, dat nauwelijks enige betekenis had. Daarmee werd de regering gered van een soortgelijke knieval als zij voor de studenten en scholieren had moeten maken. Was er aanvankelijk telkens tevergeefs aan de noodrem getrokken, tenslotte had al het remmen, dank zij de vakbeweging, toch resultaat opgeleverd. In de tweede helft van de januarimaand begon het treinverkeer langzamerhand weer normaal te worden. Aan de staking kwam een bijna geruisloos eind. Wat bleef was de verbittering.

Niettemin: alleen maar in 1936 en in 1968 was Frankrijk er in die mate getuige van geweest dat strijdende arbeiders over enorme machtsmiddelen beschikken wanneer zij voor hun belangen wensen op te komen en zich daarbij niet door politiek of ideologie van de wijs laten brengen. Wat de spoorwegstaking bovendien had laten zien was de efficiency van een strijd van onderop. Wat de arbeiders, vertrouwd met de dagelijkse praktijk van het bedrijf, aan strijdmiddelen bedachten, stak torenhoog uit boven de traditionele en armzalige vakbondsstrategie. Het leidt daarom geen twijfel dat zowel Jean Dupuy van de spoorwegen als minister Douffiagues en minister-president Chirac in de tweede helft van januari opgelucht adem hebben gehaald. Even opgelucht als destijds in 1968 generaal de Gaulle en premier Pompidou moeten zijn geweest nadat Georges Séguy er eenmaal in was geslaagd in de in beweging zijnde trein te springen.

=====

E E N F I A S K O V A N D E F N V T E N G E V O L G E V A N
P O L I T I E K B E W U S T Z I J N D E R A R B E I D E R S ?

Een van onze lezers schrijft ons:

Het afgelopen jaar heeft de FNV een aanzienlijke som gelds uitgetrokken voor een aktie, waarmee beoogd werd de leden ervan te doordringen, dat ze bij de verkiezingen in mei hun stemrecht zodanig dienden te gebruiken, dat een regeringskoalitie mogelijk zou worden die uitzicht bood op een voor de arbeidersklasse gunstiger beleid. Een bedrag van maar liefst 2,8 miljoen gulden werd voor dit doel gereserveerd. Achteraf verklaarde de voor dit doel opgerichte werkgroep, dat het geld veel beter voor iets anders had kunnen worden besteed. De gedachte van de FNV dat zij als een bewuste voorhoede in staat zou zijn de leden politiek op te voeden bleek een misrekening. De aktie werd een groot fiasko. Hoe kwam het dat de arbeiders aan de oproep van de FNV geen boodschap hadden? Het kwam doordat de arbeiders zelfstandig dachten en hun stemgedrag niet door de FNV lieten bepalen. Het bleek, dat het politieke bewustzijn van de FNV-leiding niet overeenkwam met het politieke bewustzijn van de FNV-leden. Het politieke bewustzijn van de leden was zodanig, dat zij aan de oproep van de FNV geen gehoor gaven.

Met deze briefschrijver verschillen wij volstrekt van mening. Het is onze opvatting, dat 'politiek bewustzijn' iets is, dat slechts zij die tot de bezittende klasse kunnen worden gerekend dan wel intellektuelen zich kunnen verwerven, dat arbeiders daarentegen, gevolg van de plaats die zij in het produktieproces bekleden, over een sociaal instinkt beschikken. Voor zover de een of ander erin slaagt hun een 'politiek bewustzijn' bij te brengen, is dat 'politieke bewustzijn' de vijand van hun sociaal instinkt. De klassenstrijd van de arbeiders is géén politieke, maar een sociale worsteling en dat heeft tot gevolg, dat de arbeiders in het algemeen niet echt door de politiek beroerd worden, zich er apathisch tegenover opstellen.

De uitslag der in mei vorig jaar gehouden verkiezingen voor de Tweede Kamer was zodanig, dat er geen enkele twijfel over kan bestaan dat zeer veel arbeiders op Lubbers hebben gestemd. Beschouwt onze briefschrijver dat werkelijk als een bewijs voor hun 'politiek bewustzijn', een ánder 'politiek bewustzijn' dan dat van de FNV-leiding? Wij zien er veeleer 't ontbreken van enig 'politiek bewustzijn' in. In tegenstelling echter tot al diegenen die dit ernstig betreuren en er luidkeels over klagen, zijn wij van mening dat 't niet anders kan wezen en dat dit totaal zonder enige invloed is op de klassenstrijd.

Dezelfde arbeiders die bereid waren om Lubbers zijn 'karwei te laten afmaken' zijn de eersten om hem daarbij een spaak in het wiel te steken zodra het beleid van Lubbers neer blijkt te komen op een aan den lijve gevoelde aantasting van hun belangen. Zodra het zover is blijkt de sociale werkelijkheid een grotere rol te spelen dan de politieke voorstellingen of 'dwalingen'. Arbeiders leren pas zelfstandig te denken d ó ó r hun zelf-

standig handelen. Het is niet zo, dat zij door zelfstandig te denken zelfstandig leren handelen. Van zelfstandig denken zijn arbeiders niet altijd maar wel doorgaans mijlenver verwijderd. De heersende gedachten in de samenleving zijn nooit anders dan de gedachten van de heersende klasse. Maar de praktijk, het h a n d e l e n van de arbeiders is daar lijnrecht mee in strijd. Maar als wij hier van het 'handelen' van de arbeider spreken, dan bedoelen wij zijn handelen a l s arbeider, niet zijn 'handelen' in het stemlokaal, waar hij vertoeft en handelt als lid van de burgerlijke samenleving ofschoon hij van die samenleving de natuurlijke vijand is.

=====

Z O Z O U T W E R D H E T M A A R Z E L D E N G E V R E T E N

Het is bepaald niet zo'n volstreekte zeldzaamheid, dat een vakbondsbestuurder zijn functie neerlegt om vervolgens een functie in het bedrijfsleven te aanvaarden. De vroegere CNV-voorzitter Jan Lanser is er een voorbeeld van en zijn geval staat niet op zichzelf. Maar dat een vakbondsbestuurder aan de onderhandelingstafel loonoverleg met de werkgevers voert op een moment dat het al vast staat dat hij binnenkort hoofd sociale zaken van het een of andere bedrijf zal worden en wel uitgerekend van dát bedrijf waarmee hij als vakbondsbestuurder in bespreking is, en dat zonder dat zijn mede-vakbondsbestuurders op de hoogte zijn van de komende verandering in zijn positie, zō zout werd het maar zelden gevreten.

Bestuurder Jan Sloof van de Industrie- en Voedingsbond CNV stapte per 1 april a.s. over naar het bedrijf van Polynorm in Bunschoten. Na die datum mag hij zijn ex-kollega's ervan proberen te overtuigen dat de wensen van de vakbeweging toch wel wat ver gaan en dat wat de arbeiders van 'hun' bond verlangen te bepleiten zēer nadelig is voor het bedrijf en daarom ook indruist tegen hun belang, of hoe men dat dan ook pleegt te formuleren.

Half december onderhandelde Sloof als bestuurder van de bond met de directie van Polynorm over de invulling van de metaal-cao. Niemand van zijn kollega's wist op dat moment dat hij binnen de kortste keren weliswaar nog altijd over dat soort zaken zou onderhandelen, maar.... dan wel aan de andere kant van de tafel.

Op 19 december maakte Sloof zijn aanstaande 'overstap' aan zijn medebestuurders bekend. Het bestuur trok hem daarom terug uit de onderhandelingen. Omdat men het allemaal zo ongehoord vond? Nee, dat niet. Voorzitter Weidenaar van de Industrie- en Voedingsbond CNV vindt de handelwijze van Sloof 'niet onjuist'. Waarom dan wel? Omdat de vakbondsmythe in stand moet worden gehouden. Maar dat gebeurt natuurlijk niet door inplaats van de nobele heer Sloof nu een andere onderhandelaar voor de bond aan te wijzen. Wie garandeert dat die nieuwe man niet een soortgelijke overstap zal maken? Velen hebben het vōr Sloof ook al gedaan en waarom die nieuwe man dan niet? Tenslotte is de overstap van vakbond naar bedrijf helemaal niet zo moeilijk. Vakbondswerk is voor vakbondsbestuurders het uitoefenen van een beroep in dienst van een werkgever. Dat kan tenslotte evengoed een be-

drijf zijn als een bond. En bedrijven betalen beter en ze hebben graag vakbondsmensen of liever gezegd ex-vakbondsmensen voor die job. Want het is vanouds bekend, dat het met dieven goed dieven vangen is, zodat je met ex-vakbondsmensen het beste de vakbondsmensen te grazen kunt nemen.

Wat zeggen de overige bestuursleden van Sloofs bond van zijn overstap? Hun oordeel verschilt enigszins van dat van de voorzitter. Zij vinden dat Sloof wél onjuist heeft gehandeld. Nemen zij hem zijn overstap kwalijk? O nee, dat volstrekt niet. Ze vinden alleen dat hij de 'schijn van belangenvermenging' had moeten vermijden. Hoezo 'de schijn'? Er is toch een belangenvermenging? De belangen van de vakbond en de belangen van het bedrijfsleven verschillen toch niet of nauwelijks van elkaar? Daarom zijn zulke overstappen toch zo gemakkelijk? Nou dan.

Nee, Sloof had niet de - niet bestaande - schijn van belangenvermenging moeten vermijden, maar hij had - dáár gaat het om - de vakbondsmythe, dat wil zeggen de schijn van een belangentegenstelling moeten ophouden. Zijn overstap is niet in strijd met de werkelijkheid, maar in strijd met datgene wat men ten onrechte de arbeiders als werkelijkheid voorhoudt.

=====

E E N U I T S T E K E N D B O E K O V E R Z U I D - A F R I K A

Acht jaar geleden publiceerde de uitgeverij 'Het Wereldvenster' een boek van de gewezen Zuidafrikaanse journalist Donald Woods. We waren pas onlangs in de gelegenheid er kennis van te nemen, maar we willen er alsnog graag de aandacht van onze lezers op vestigen, omdat de inhoud gedurende heel de tijd die sinds de verschijning is verstreken aktueel is gebleven en op het ogenblik zelfs aktueler is dan ooit. Het boek schetst de persoon van de zwarte verzetsstrijder Steve Biko met wie de auteur in nauwe vriendschap was verbonden. Niettemin is het geen biografie, het is veel en veel meer. Het is een boek, waaraan we vooral hierom een bespreking wagen, omdat het op voortreffelijke en indringende wijze een beeld schetst van de situatie in Zuid-Afrika 1).

"Biko" van Woods heeft velerlei verdiensten. Het boek bevat een beknopt overzicht van de geschiedenis van Zuid-Afrika, het zet uiteen wat de reactie van de zwarten op de kolonisatie en de daarop volgende overheersing door de blanken is geweest, waarbij dan wordt ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van het *Afrikaans Nationaal Congres* en soortgelijke organisaties. In een hoofdstuk dat gewijd is aan de voorgangers van Biko komt uitvoerig de figuur van Nelson Mandela ter sprake en citeert de auteur uitvoerig de prachtige rede waarmee, tijdens z'n proces, Mandela de vloer aanveegde met z'n blanke rechters, met de regering en met heel het in Zuid-Afrika bestaande systeem.

1) Donald Woods, *Biko*, Baarn 1979. Het werk is uitverkocht en nu waarschijnlijk alleen nog verkrijgbaar in zaken als De Slegte of in antiquariaten.

Een van de dingen waaraan het boek zijn betekenis ontleent is, dat de schrijver duidelijk maakt, dat de strijd van de zwarte bevolking tegen het stelsel van de apartheid m é é r is dan een strijd om de opheffing van een aantal wettelijke bepalingen. Het is een strijd tegen heel een klimaat van op vooroordelen en leugens gebaseerde discriminatie op alle terreinen van het maatschappelijke en kulturele leven. En die strijd houdt heel wat meer in dan datgene wat bijvoorbeeld wordt nagestreefd door 't goedwillende, humanitaire en progressieve deel van de Zuidafrikaanse blanken.

Het verschil tussen hún denkwereld en hún politieke aspiraties en die van zwart Zuid-Afrika heeft Donald Woods moeten l e r e n . Hij komt als schrijver bijzonder sympathiek over, doordat hij met ontwapenende eerlijkheid er géén geheim van maakt dat ook hij, niettegenstaande al zijn liberale en menselijke opvattingen, niet vrij was van vooroordelen en dat hij pas door zijn kontakten met Steve Biko en andere zwarten geleerd heeft om de apartheid niet door de ogen van een 'fatsoenlijke' blanke te bekijken, maar van de kant van de directe slachtoffers ervan, met de ogen van de onderdrukte zwarte meerderheid in het land.

Van Steve Biko worden in het boek diverse uitspraken en zienswijzen weergegeven. Vooral uit het uitvoerige verslag van een 'rechtszaak' waarin hij als getuige optrad maar in feite - evenals z'n voorganger Mandela - de aanklager van het systeem werd, werpt helder licht op Biko's betekenis als leider van een bevolkingsgroep, die nog niet zélf op het historische toneel verschenen was, maar wel op het punt stond dat te doen en die thans, zo'n kleine tien jaar na Biko's dood, inderdaad begonnen is zélf te handelen.

Van Biko's 'dood' te spreken is eigenlijk een verdoezeling van de gruwelijke waarheid. Steve Biko werd vermoord. Hij stierf op 13 september '77 in de gevangenis van Pretoria tengevolge van afschuwelijke mishandelingen, gepleegd door leden van de Zuidafrikaanse veiligheidspolitie, die Donald Woods niet verzuimt bij name te noemen. In feite is héél 't boek een overtuigende en verpletterende aanklacht tegen Biko's moordenaars, tegen de voor die moord regelrecht verantwoordelijke minister van justitie, tegen de er eveneens voor verantwoordelijke regering en daar bovenuit een vernietigende aanklacht tegen de apartheid. Een aanklacht die behoort tot de allerscherpste aanklachten tegen dit stelsel die wij kennen.

Die aanklacht heeft Donald Woods niet in zijn geboorteland Zuid-Afrika kunnen publiceren. Sterker nog: zelfs voordat hij het boek kon laten verschijnen moest hij de wijk nemen. Als vriend van Biko, als een journalist wiens stellingname tegen de apartheid op grond van zijn artikelen algemeen bekend was, liep hij zelf gevaar en werd ook zijn gezin bedreigd. Aan het slot van het boek beschrijft hij de avontuurlijke omstandigheden van zijn vlucht naar Engeland.

Aan de slachtoffers van het zwarte verzet - van wie velen met name worden genoemd - heeft Woods zijn boek opgedragen. Het is een met grote menselijke warmte geschreven relaas, dat van het begin tot 't einde boeit, bijdraagt tot diep inzicht en tot begrip, niet slechts van hetgeen er gisteren in Zuid-Afrika geschiedde, maar ook van wat er thans gebeurt.

=====

DOEMEN ER IN CHINA GEVAREN OP VOOR DE
HERVORMINGSPOLITIEK VAN DENG?

Uit alles wat er in China gebeurd is tijdens en direkt na de spektakulaire demonstraties der Chinese studenten hebben tal van westerse waarnemers min of meer eensluidende konklusies getrokken. Dat Hu Yaobang, een vriend en beschermeling van de 'sterke man' Deng Xiaoping die tot voor zeer kort sekretaris-generaal van de Chinese partij was, als zodanig ontslag heeft gekregen, betekende volgens hen, dat de positie van Deng toch minder sterk was dan veelal werd aangenomen. Zij knoopten daaraan meteen de gevolgtrekking vast, dat diens hervormingspolitiek op de tocht zal komen te staan. In die mening achtten zij zich bevestigd door het ontslag van andere voor-
aanstaande figuren, zoals bijvoorbeeld dat van de president en de vice-president van de Chinese Akademie van Wetenschappen, beiden bekend als overtuigde 'hervormers'. Als een duidelijk ongunstig teken voor de hervormingsgezinden in China beschouwden zij ook het feit dat de bekende Chinese geleerde Fang Lizhi en de bekende Chinese schrijver Wang Ruowang vanwege soortgelijke opvattingen uit de partij zijn gezet.

Wij hebben er meer dan eens op gewezen, dat wij de hervormingen die in de afgelopen tien jaar in China tot stand zijn gekomen voor definitieve veranderingen houden die niet kunnen worden teruggedraaid. Met de konklusie die wij hierboven beknopt hebben weergegeven zijn wij het oneens. Dat Deng Xiaoping minder stevig in 't zadel zou zijn komen te zitten betwijfelen wij; dat wat de hervormingen betreft de klok zou kunnen worden teruggezet ontkennen wij met stelligheid.

Wat velen die de sociale en politieke ontwikkelingen in China van dag tot dag volgen over het hoofd plegen te zien is dit, dat de hervormingen in China minder het werk van Deng zijn geweest dan omgekeerd. Het is de maatschappelijke onvermijdelijkheid van de hervormingen geweest, die bewerkt heeft dat een man als Deng de hoogste sport van de Chinese ladder kon bereiken. En zelfs als hij door welke omstandigheid dan ook die plaats aan een ander zou moeten afstaan, dan nog - menen wij - zullen de jongste ontwikkelingen in de Chinese samenleving niet ongedaan kunnen worden gemaakt. De vraag of er in China gevaren opdoemen voor wat men gewoonlijk de hervormingspolitiek van Deng noemt, beantwoorden wij met 'nee'.

Willem van Kemenade, korrespondent van *NRC/Handelsblad* in Peking, verklaarde onlangs, dat het onjuist is dat het studentenprotest de oorzaak zou zijn van het ontslag van Hu Yaobang. Meningsverschillen tussen hem en Deng - aldus de vloeiend Chinees sprekende en door zijn huwelijk met een Chinese over uitstekende informaties beschikkende journalist - dateren al van september jongstleden. Hij wees er op dat men binnen de partij een behoudende en een progressieve, hervormingsgezinde vleugel aantreft en dat Hu Yaobang van alle hervormingsgezinden degene is, die zich onomwonden bereid toonde om het verst te gaan. Deng zou zich voor wat zijn denkbare omtrent economische hervormingen sterk van de behoudende vleugel onderscheiden, maar in zaken als ideologie, orde en discipline ongeveer op dezelfde lijn zitten. Vandaar - zo betoogt Van Kemenade - was hij voortdurend en is hij nog steeds de bemiddelaar tussen de reformistische voorhonder en de konservatieve oppositie en vandaar dat hij telkens weer aan de

rem trok 1).

Wij geven er de voorkeur aan de verschillen tussen Hu Yaobang en Deng in ietwat andere bewoordingen te beschrijven. Wat Van Kemenade niet laat uitkomen is, dat het verschil tussen de behoudende en de hervormingsgezinde 'vleugel' van de Chinese partij een verschil is tussen bureaukraten en managers. Als hij beweert dat Deng, die als een typische vertegenwoordiger van de 'nieuwe klasse' der managers kan worden beschouwd, "in zaken als ideologie, orde en discipline" op één lijn met de bureaucratie zit, dan ziet hij over het hoofd, dat de orde en discipline die de managers verlangen van een geheel ander soort is dan de partijdiscipline en de daarbij passende orde die de bureaukraten voor ogen zweeft. Van Kemenade heeft wel gelijk, dat Deng min of meer, zij het niet aldoor, als 'bemiddelaar' tussen de partijbureaucratie en de nieuwe managersklasse is opgetreden. Maar dat heeft een andere oorzaak dan die welke Van Kemenade noemt.

Onze kijk op het huidige China - de lezers van *Daad en Gedachte* zullen het zich herinneren - is deze, dat 't al tientallen jaren durende konflikt tussen de oude partijbureaucratie en de nieuwe managersklasse feitelijk al in het voordeel van laatstgenoemde is beslist, maar dat er desondanks nog diverse achterhoedegevechten worden geleverd en vermoedelijk nog wel geleverd zullen worden. Bij die achterhoedegevechten toont Deng Xiaoping zich een even voorzichtige als uiterst bekwame strateeg. Het zijn z'n onmiskenbare kwaliteiten als t a k t i k u s die hem een bemiddelaar hebben doen schijnen.

Taktische kwaliteiten mist Hu Yaobang ten enenmale. Vanzelfsprekend vormden sommige van z'n uitspraken een duidelijke aanwijzing voor de richting waarin de gedachten van de nieuwe managers gaan. Dat was bijvoorbeeld het geval toen hij Mao's politieke leuzen 'radikale nonsens' noemde. Het geldt evenzeer voor zijn antwoord op de hem gestelde vraag welke opvattingen van Mao in het kader van China's modernisering zouden kunnen worden toegepast. "Geen enkele", zei hij. Natuurlijk kan men er slechts over spekuleren of Deng Xiaoping er eender over denkt of niet. Wij houden het voor waarschijnlijk dat hij niet met Hu van mening verschilde, maar kunnen het bewijs niet leveren. Het is echter voor ons een uitgemaakte zaak, dat men volgens Deng iets dergelijks niet zou horen te beweren zolang het allerlaatste achterhoedegevecht met de partijbureaucratie nog niet geleverd is. Het is niet meer dan schijn dat Deng met de partijbureaukraten ideologisch op één en dezelfde lijn zou zitten. Wat die schijn wekt is de omstandigheid dat in China, evenals in Rusland, de werkelijke en wezenlijke tegenstellingen versluierd worden doordat om tal van, zowel historische als politieke, redenen een bepaald en uiterst misleidend jargon wordt gehanteerd.

In hetzelfde artikel van Van Kemenade waaruit wij zopas hebben geciteerd vertelt deze, dat een Chinese topambtenaar hem kort geleden duidelijk probeerde te maken, dat de onder Deng verwezenlijkte vernieuwingen niet omkeerbaar waren en dat Deng over zowel de macht als 't politieke talent beschikte om de tegenstand en de tegenwerking van de behoudende krachten te overwinnen. Vermoedelijk op grond daarvan meent Van Kemenade, dat de mede op bevel van Deng op gang gekomen campagne tegen wat in het Chinese jargon 'bourgeois-liberalisme' wordt genoemd 2) mogelijk een kwestie van taktiek is en daarom slechts van tijdelijke aard zal zijn. Vandaar dan ook dat hij die campagne niet als tegen Deng gericht beschouwt. "Deng", zo zegt hij, "is (als taktikus - red. D & G) de beslissende kwacht achter de huidige verharding, bepaalt daarvan de reikwijdte en kan die stopzetten

als hij het tijdstip daarvoor aangebroken acht."

Dit oordeel past uitstekend in het totaalbeeld dat men van de huidige situatie in China krijgt. Dat de studenten tot op zeker tijdstip praktisch ongestoord en onbelemmerd konden demonstreren, dat Deng zich wekenlang onthield van een veroordeling en - als behoedzaam 'veldheer' - de kat uit de boom bleef kijken en dat, toen er tenslotte werd ingegrepen, dat min of meer met fluwelen handschoentjes geschiedde, dat alles vormt er een bewijs voor dat de nieuwe klasse zich sterk voelt en zich door de demonstraties allesbehalve bedreigd voelde. Dat verklaart ook waarom er van hogerhand nadrukkelijk verzekerd is, dat er in verband met die demonstraties slechts enkelen gestraft zullen worden, dat de campagne tegen het zogenaamde bourgeois-liberalisme binnen de perken dient te worden gehouden en dat verdere ontslagen van universiteitsbestuurders of professoren inmiddels verboden zijn.

Het Chinese partij-jargon is wel altijd verhullend, maar niet altijd misleidend. In China heeft men, met een verwijzing naar het aldaar ook erg geliefde schaakspel, de val van Hu Yaobang omschreven als "het kasteel offeren om de koning te redden". Een dergelijke omschrijving geeft naar onze mening precies aan wat er gebeurd is. Wat er gered diende te worden, dat waren de hervormingen. Naar onze mening dienen dan ook de verzekeringen van partij-woordvoerder Wu Xingtang dat die hervormingen beslist géén gevaar lopen en niet zullen worden teruggedraaid, serieus te worden genomen. "Er is geen sprake van een koerswijziging", zei hij, "en het aftreden van Hu betekent geen verzwakking van de positie van Deng." Dat moet ons inziens zó worden verstaan, dat Deng bepaald niet gewipt zal worden door de partijbureaucratie. Of hij, als hij nog tijd van leven heeft, niet zou kunnen worden gewipt door krachten die beter passen in een periode waarin het taktisch manoeuvreren niet meer opportuun zal zijn, durven wij bepaald niet te beweren.

1) *NRC/Handelsblad* van zaterdag 24 januari.

2) De term past natuurlijk volstrekt niet op datgene wat door Hu werd nagestreefd.

=====

RECTIFICATIE. - Op de laatste bladzijde van ons januarinumnummer is een tikfout blijven staan, die onze lezers wel geen moeilijkheden zal hebben bezorgd, maar die wij hier toch willen signaleren. Er is in de 12e regel van boven sprake van mei '86. Dat had natuurlijk mei '68 moeten zijn.

=====